

Н. І. Горбаль, І. І. Бобиляк, І. Г. Мельник
Національний університет “Львівська політехніка”

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КОНТЕКСТІ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© Горбаль Н. І., Бобиляк І. І., Мельник І. Г., 2015

Розглянуто сутність, особливості розвитку міжнародного ринку праці, досліджено тенденції світових міграційних процесів. Проаналізовано міграційні процеси в Україні, досліджено сутність та сучасний стан трудової міграції в Україні, зокрема динаміку еміграції та імміграції в умовах євроінтеграційних процесів. Проаналізовано особливості міграції українців, зокрема до країн ЄС, у сучасних економічних і політичних умовах. Вивчено особливості впливу асоціації України та Європейського Союзу на міграційні процеси та сформовано прогноз щодо динаміки кількості емігрантів до країн Євросоюзу.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, робоча сила, міжнародна трудова міграція, міжнародний ринок праці.

N. I. Horbal, I. I. Bobylyak, I. H. Melnyk
Lviv Polytechnic National University

MIGRATION PROCESSES IN THE CONTEXT OF UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION ASSOCIATION

© Horbal N. I., Bobylyak I. I., Melnyk I. H., 2015

In the article the essence, specifics of the development of the international labor market and international migration trends are studied. An analysis of migration processes in Ukraine, the essence and the current state of labor migration in Ukraine, the dynamics of emigration and immigration, particularly in terms of European integration processes are provided. The features of Ukrainian migration, especially to the EU, in the current economic and political conditions, are described. The influence of the association of Ukraine and the EU on migration is analyzed and forecasts of dynamics of the number of immigrants to the EU are formed.

Today migration covers the vast majority of the world. Intensive movement of labor is going on among states in Europe, North and South America, the African continent, South East and West Asia. Among the most important world centers that define modern trends of international labor migration are the following: North and South American region, Western Region, South East and West Asia, Africa. In the last period around 20 million people have moved from country to country.

International labor market – is the sphere of exchange, purchase and sale of labor power, the nature of which is largely determined by the interests of the world economy, forming the conditions of international employment. The variety of conditions of world economy and world community form highly differentiated workforce. The main trends of modern international labor market are the following: – international labor market is shrinking because of the influx of workers from Eastern Europe and the former USSR; – penetration of entry barriers for international labor market has increased; – competition among sellers of labor has intensified; – migrants discrimination continues to exist; – there are active trade unions seeking to defend the interests of the domestic workforce.

As for Ukraine, the large cross-border emigration flows have characterized it for years. However, the causes of migration are gradually changing. After the collapse of the Soviet Union in the mid-1990s and 2000s ethnic factors mainly determined migration. The main factors that pushed people to migrate were poverty and unemployment. According to recent surveys 1,2–2,0 mln. Ukrainians work abroad. Today Ukraine in the international markets mainly acts as a state – exporter of labor, although there is a tendency to increase the number of foreigners working in Ukraine. Their number is about 10 times less than the number of Ukrainians working abroad. Migration flows are directed mainly to the neighboring countries – Russia (43 %), Poland (14 %), Czech Republic (13 %), and to countries with more attractive conditions – Italy (13 %), Spain (5 %), and Germany (2 %).

Assessment of a possible increase in the flow of migration after visa liberalization is an important issue for Ukraine and the EU. On one hand, further “brain drain” and inappropriate use of knowledge and depletion of the workforce are undesirable potential tendencies for Ukraine. On the other hand, the number of Ukrainian highly educated workers in the EU will increase the pressure on their labor markets, which is already high.

The problem of employment in Ukraine can not be addressed in isolation from the global processes on the labor market. The entry of Ukraine into the world market could mitigate the impact of unemployment in it, and exchange of human resources between Ukraine and other countries can be an effective way of lifting the country to the level of the most developed countries. However, joining the global labor market needs to overcome a kind of “entry barrier” to make Ukrainian workers competitive in the global labor market. But it will have to form a full labor market within the country itself, which will provide the necessary labor mobility. It should be tailored to suit effects of European integration processes in Ukraine.

Key words: migration, migration process, labor, international labor migration, international labor market.

Постановка проблеми. Поряд із міжнародними ринками товарів і послуг, капіталів, фінансів великою сьогодні є роль і міжнародного ринку робочої сили, який є не просто сумою національних ринків, а якісно новим ступенем розвитку ринку робочої сили в умовах посилення процесів інтернаціоналізації та глобалізації. Національні ринки праці дедалі більше втрачають свою замкненість та відокремленість. Між ними виникають транснаціональні потоки і переміщення робочої сили, які набувають постійного і систематичного характеру [1].

Сьогодні міграція охоплює абсолютну більшість країн світу. Інтенсивне переміщення трудових ресурсів відбувається між державами Європи, Північної й Південної Америки, Африки, Південно-Східної й Західної Азії. Серед найважливіших світових центрів, які визначають сучасні напрямки міжнародної трудової міграції, можна виділити такі: Північний та Південноамериканський регіон, Західноєвропейський регіон, Південно-Східна та Західна Азія, Африка. В останній період щорічно з країни в країну переїжджають 20 млн. осіб [2].

Тому тема дослідження є актуальною, адже аналізування тенденцій розвитку міжнародного ринку робочої сили дасть змогу підвищити якість та ефективність його функціонування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та дослідженню причин та аспектів трудової міграції присвятили наукові праці М. Бачинська, І. Гнибіденко, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Малиновська, У. Садова, О. Осауленко, Т. Петрова, С. Пирожков, О. Позняк, І. Прибиткова та ін. У них акцентується увага на міжнародному ринку праці, який зазнає певної модифікації та адаптації з урахуванням вимог зарубіжного середовища. Однак потребує подальшого дослідження вплив сучасних тенденцій розвитку світової економіки, зокрема євроінтеграційних процесів в Україні, на трансформацію теоретичних і практичних аспектів вітчизняного ринку робочої сили.

Цілі статті – дослідження особливостей, тенденцій розвитку світових міграційних потоків та міжнародного ринку праці, вивчення стану й перспектив розвитку ринку праці України з урахуванням євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування міжнародного ринку праці – свідчення того, що процеси світової інтеграції не тільки протікають в економічній і технологічній сферах, але й торкаються складнішої області соціальних та трудових відносин, яка набуває тепер глобального характеру. Соціальна політика різних країн, що володіють неоднаковим соціальним досвідом і несхожими національними традиціями, суттєво різняться. Точками їх дотику є насамперед спільні міжнаціональні підприємства, які виникають у різних частинах світу. Зіткнення відбувається і в рамках окремих ТНК, при перетині кордонів робочою силою і капіталом. У багатьох випадках при цьому виникає складна проблема поєднання не тільки різних економічних і технологічних, але і соціальних структур. Це суміщення повинно йти за багатьма напрямками і насамперед стосуватись: 1) умов праці, способів найму і звільнення працівників; 2) оплати праці, що передбачає системи додаткових виплат; 3) надання відпусток, вільних від роботи днів; 4) тривалості робочого часу; 5) надання різних пільг тощо.

Міжнародний ринок праці твориться двоюко: 1) через міграцію (фізичне переміщення) капіталу та праці та 2) шляхом поступового злиття національних ринків праці (утворення “спільного ринку праці”), коли остаточно усуваються юридичні, національно-етнічні, культурні та інші перешкоди між ними. У ряді випадків, з'єднання капіталу і праці може відбуватися і без їх фізичного переміщення, коли використовуються системи телекомунікацій.

Рух робочої сили на міжнародному ринку праці здійснюється у вигляді трудової міграції, типологію якої можна представити так:

- за тривалістю: регулярна (поворотна), нерегулярна (безповоротна);
- за обмеженнями на проживання і роботу: контрактна і ділова;
- за юридичним статусом мігрантів: легальна і нелегальна;
- за рівнем кваліфікації: міграція кваліфікованих та імміграція некваліфікованих працівників.

Досліджуючи потенційну міжнародну міграцію, дослідники дійшли висновку, що вона представлена загалом молодими, професійно підготовленими, економічно активними, але соціально обділеними працівниками. Цей висновок підтверджується також даними зарубіжних джерел. Так, Дж. Бердженс зазначає, що іноземні робітники в США, наприклад, спочатку отримують менше, ніж корінні американці, але через 10–15 років починають заробляти більше, що пояснюється “природним відбором” іноземних робітників: в їх складі виявляються найбільш здібні та цілеспрямовані [3].

Сьогодні міжнародний ринок робочої сили має явню сегментований характер. Інакше кажучи, в рамках цього ринку утворюються декілька окремих, відносно автономних ринків робочої сили із закономірностями її руху. Така сегментація робочої сили відображає як формування міжнародного поділу праці, так і особливості кваліфікації робочої сили.

Міжнародний ринок праці – це сфера обміну, купівлі-продажу робочої сили, характер яких значною мірою визначається інтересами світового господарства, що визначають умови найму міжнародної робочої сили, оплати тощо. Різноманіття умов розвитку світового господарства і світової спільноти формують надзвичайно диференційовану за своїм складом робочу силу. Насамперед, міжнародна робоча сила може різнитися залежно від характеру сфер міжнародної діяльності. Такими можуть бути: 1) міжнаціональні політичні організації; 2) міжнаціональні громадські організації; 3) міжнародні громадські організації; 4) міжнародні економічні структури.

Можлива детальніша диференціація міжнародної робочої сили за рівнем кваліфікації та освіти, статі, віку, національної приналежності.

До основних груп відносяться також фахівці, пов'язані з сучасною технікою та інформаційними технологіями, а також керівники та фахівці ринкової економіки (маркетингу, торговельних і фінансових бірж, банків і т.д.). Попит на цих фахівців висувають головним чином розвинені країни, що зуміли створити незрівнянно кращі умови для творчої діяльності завдяки величезним витратам на НДДКР, наявності численних науково-дослідних інститутів і навчальних закладів, широко використовують її для виконання усякого роду міжнародних економічних, соціальних і екологічних програм. У цих країнах створено сприятливі умови з оплати праці, забезпечення можливостей для підвищення професійного, культурного рівня, умови життя для сім'ї та отримання освіти дітьми.

Інакше кажучи, міжнародний ринок праці – це складний соціальний механізм, що охоплює різні сфери життєдіяльності людей, соціальних груп та суспільних класів і, нарешті, суспільства загалом. Наведений поділ лише підтверджує це. Але в будь-якому випадку в міжнародній робочій силі завжди можна виділити найбільші базові сегменти. Це насамперед ті категорії працівників, які мають постійну роботу в міждержавних господарських структурах, а також ті, які, включившись в міграційні потоки, виступають по суті як резерв міжнародного ринку праці або ж зайняті пошуком роботи на міжнародному ринку праці та національних ринках робочої сили різних країн.

Міжнародний ринок робочої сили є сферою її купівлі-продажу, аналогічно іншим сферам ринкових відносин. Разом з тим він є результатом спільних зусиль міжнародного співтовариства зі зниження вартості, вироблення ефективніших шляхів відтворення робочої сили.

В останні роки багато країн незалежно від рівня їх економічного розвитку стикнулися з дефіцитом кваліфікованої робочої сили. Багато в чому це пояснюється значними змінами у вимогах, що висуваються нині до змісту й обсягу професійних знань багатьох інженерно-технічних працівників у зв'язку з бурхливим розвитком мікроелектроніки, інформаційних технологій загалом. Дефіцит персоналу потрібної кваліфікації покривається за рахунок найму фахівців на тимчасовій основі з інших країн, активізації територіальної мобільності кваліфікованої робочої сили, диверсифікації умов найму та організації праці цих категорій працівників.

У процесі формування міжнародного ринку праці важливі не лише політичні, соціально-економічні, але й соціально-психологічні та ідеологічні чинники (стан громадської масової свідомості, вплив на неї різних ідеологій тощо). Наприклад, сьогодні подальший розвиток міжнародного ринку праці наштовхнувся на такі перешкоди, як посилення негативного ставлення суспільної свідомості до представників інших народів, що, природно, стримує вільне переміщення трудових ресурсів, перешкоджає його територіальній мобільності. У складі міжнародної робочої сили формується особливий шар працівників некваліфікованої праці, який стає об'єктом експлуатації з боку різних міжнародних структур. Розвинені країни заохочують приплив іноземних працівників, щоб підтримати своє економічне зростання, компенсувати низький рівень народжуваності. Разом із тим вони стурбовані посиленням нестабільності соціального клімату в їх країнах через конфлікти, пов'язані з расовими і релігійними відмінностями іноземних працівників та місцевого населення.

До основних тенденцій розвитку сучасного міжнародного ринку праці належать такі:

- ринок міжнародної робочої сили звужується через приплив працівників із країн Східної Європи і колишнього СРСР;
- підвищуються вхідні бар'єри проникнення на міжнародний ринок робочої сили;
- посилюється конкуренція між продавцями робочої сили;
- продовжується дискримінація мігрантів;
- активізується діяльність профспілок, що прагнуть відстояти інтереси національної робочої сили.

Отже, становлення і розвиток міжнародного ринку робочої сили – процес складний і багатоманітний. Головне: міжнародний ринок формує і шліфує особливий тип універсальної та гнучкої робочої сили, сферою діяльності якої стає вже все світове господарство.

Щодо України, то великі транскордонні еміграційні потоки були характерні для неї протягом багатьох років. Проте причини міграції поступово змінювалися. Після розпаду СРСР і на початку незалежності міграція визначалася переважно причинами етнічного характеру. В середині 1990-х і у 2000-х рр. основними факторами, які підштовхували населення до міграції, стали бідність і безробіття. За останніми опитуваннями 1,2–2,0 млн. українців працює за кордоном. До цієї кількості не зараховують громадян України, які залишили країну на початку 1990-х років з етнічних причин. Більшість мігрантів походить із західних областей країни, ймовірно, через відносно меншу можливість знайти там роботу порівняно із промисловими східними областями. Протягом років міграція стала стратегією виживання для домогосподарств, чії члени або не могли знайти роботу, або чий дохід не покривав основні потреби. Зокрема, тоді як рівень безробіття (за методологією МОП) залишається порівняно помірним (7,2 % економічно активного населення у віці 15–70 років у 2013 році), зайнятість не завжди гарантує достатній дохід.

Різниця в заробітній платі залишається основним фактором, який підштовхує українців до міграції. Так, тривалий час простежується тенденція відставання України від інших країн у зростанні середньої заробітної плати – навіть серед країн СНД вона знаходилася на 4 місці за її

рівнем. Вищою середня заробітна плата є у Росії, Казахстані та Білорусі [2]. До інших чинників міграції, які визначають країну призначення, належать візова і міграційна політика, мовна і культурна близькість, наявність соціальних мереж.

Нині Україна на міжнародних ринках переважно виступає як держава-експортер робочої сили, хоча існує тенденція до зростання кількості іноземних громадян, які працюють в Україні. Статистичні дані свідчать, що кількість останніх приблизно в 10 разів менша, ніж кількість українців, які працюють за кордоном [3]. При цьому йдеться лише про офіційну статистику, яка не враховує нелегальних мігрантів та біженців.

Динаміку кількості емігрантів та іммігрантів наведено на рис. 1.

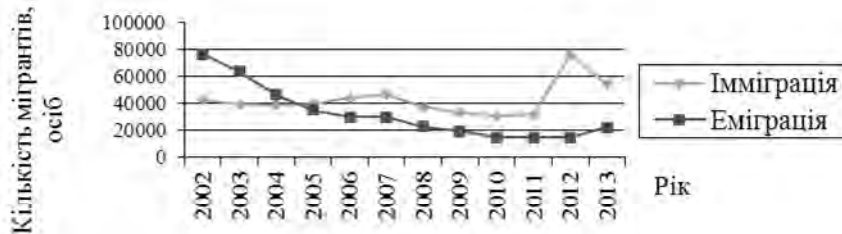

Рис. 1. Динаміка міграційних процесів в Україні в 2002–2013 рр. [5]

За даними Державної служби статистики України (рис. 1), кількість емігрантів, починаючи з 2002 р., поступово знижується, лише в 2013 р. спостерігався невеликий ріст. На фоні загальної тенденції до зростання в період фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. спостерігався спад кількості іммігрантів. Різне зростання спостерігалось у 2012 році до 76 361 особи. Щодо сальдо міграції, то на початку досліджуваного періоду воно було від’ємним, а з 2005 року спостерігається перевищення кількості іммігрантів над емігрантами.

Географічне розташування України визначає основні напрями для міграції: Росія, Польща, Чехія, Італія, Греція, Кіпр, а останнім часом – і Німеччина, Португалія, Іспанія та інші країни Західної Європи. Потік міграції у цьому напрямку зумовлений насамперед близькістю кордонів та певною лояльністю місцевих законів до працівників-емігрантів. Зокрема, понад 40 % мігрантів працюють у Росії, і майже стільки – в країнах ЄС. Росія, ймовірно, є привабливою країною перебування через схожість мови та відсутність бар’єрів для мобільності, тоді як країни ЄС є сприятливішими через різницю в рівні оплати праці. Такі країни, як Польща та Чехія, є серед найважливіших країн для міграції, ймовірно, також через подібність культури. Уведення візових режимів в окремих країнах (зокрема Росія, Чехія тощо), де переважно працювали робітники з України, сприяє розширенню географії міграції робочої сили. Все більше українців емігрує для роботи у США, Канаду, країни Близького Сходу тощо.

Отже, потоки трудових мігрантів спрямовані переважно до сусідніх країн: Російської Федерації (43 %), Польщі (14 %), Чеської республіки (13 %) та до країн з привабливішими умовами: Італії (13 %), Іспанії (5 %), Німеччини (2 %) (рис. 2). Причому до Росії та Чехії виїждять переважно чоловіки, які працюють на будівництві, тоді як мігрують до Італії та Угорщини переважно жінки, які працюють як домашня прислуга та у сільському господарстві.

За даними Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (IFAD) мігранти, які проживають у Європі, за 2014 рік надіслали додому 109,4 млрд. доларів США у вигляді грошових переказів. Лідером з отримання грошових переказів є Україна – \$7587 мільйонів. На другому місці – Польща (\$7466 млн), на третьому – Нігерія (\$7412 млн). Найбільше у Європі мігранти надсилають грошей із Росії (\$20,6 млрд), Великобританії (\$17,1 млрд), Німеччини (\$14 млрд), Франції (\$10,5 млрд), Італії (\$10,4 млрд) та Іспанії (\$9,6 млрд). Разом ці країни дають 75% від загального обсягу грошових переказів, відправлених із Європи. Третину від загальної суми – \$36,5 млрд – отримують країни Східної Європи, зокрема Україна й Польща, а також країни Балтії та Балкан. За даними українського Нацбанку, країнами Європи, з яких грошові надходження до України 2014 року були найбільшими, є Росія, Німеччина та Греція [6].

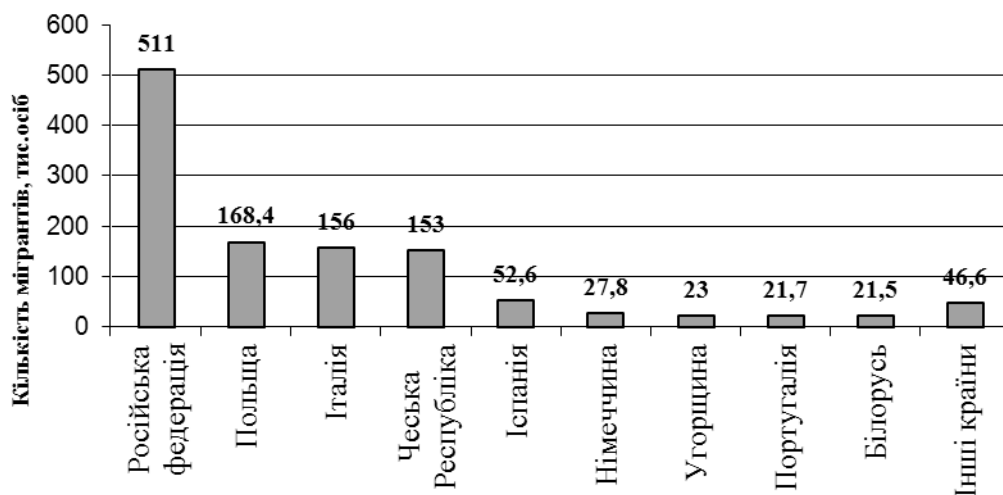

Рис. 2. Кількість трудових мігрантів з України за країнами перебування в 2012–2013 рр. [5]

Відповідно до розрахунків, які надає Управління у справах біженців ООН (УВКБ ООН), 314 000 осіб є шукачами притулку за межами України та 463 250 використовують інші механізми для того, щоб залишатися за кордоном. Щодо шукачів притулку в країнах ЄС, то на 2014 р. від громадян України було подано 14 405 прохань про притулок порівняно з 1120 у 2013 році. За цей період було розглянуто 1570 заявок, з яких щодо 420 рішення були позитивними (35 – статус біженця, 305 – додатковий захист, 80 – гуманітарні причини), 1150 було відхилено (рис. 3) [7].

Рис. 3. Кількість поданих громадянами України заяв на отримання притулку в країнах ЄС у 2014 р.

Та поряд із еміграцією відбувається зростання кількості трудових мігрантів в Україну з Азії, Близького й Середнього Сходу, Африки, а також з країн СНД. Проте більшість трудових мігрантів працює в Україні нелегально, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни [2].

Одним із соціально-культурних факторів міграційної привабливості України можна вважати якість освіти. Так, загальна кількість іноземних студентів у 2013–2014 н.р. становила понад 59 тис. осіб. Найбільшою є концентрація іноземних студентів у містах Харків та Київ. Найпопулярнішими навчальними закладами для іноземних студентів є технічні і медичні вузи. Значна кількість іноземних студентів є здебільшого із Центральної та Східної Азії (так, із Туркменістану в Україні навчалось у 2013–2014 н.р. близько 14 тис. осіб. Важливою передумовою для еміграції молоді з цієї країни є тоталітарний режим, релігійні переслідування, а також так звана “чистка нації”).

Сучасне геополітичне становище України робить її привабливою для транзитної міграції. Наша держава розташована на Центральноевропейському маршруті – одному з п’яти маршрутів глобальної незаконної міграції, який проходить через Росію, Україну, Польщу й Словаччину в країни Західної Європи. Цим маршрутом користуються мігранти Далекого і Близького Сходу, Південно-Східної Азії й СНД. Так, за даними Світового банку, два міграційні коридори “Україна–Росія” та “Росія–Україна” за кількістю мігрантів поступаються лише коридору “Мексика–США” [2]. Тому Україна є основною транзитною країною для трудових мігрантів, що прямують до країн ЄС. З іншого боку, за останні роки Україна все більше перетворюється на країну призначення легальних і нелегальних міграційних потоків. Частина цієї імміграції є “неумисною”, тобто складається з міжнародних мігрантів, які не змогли виїхати в західноєвропейські країни й змушені залишитися в Україні. За оцінками Департаменту народонаселення ООН, загальна кількість іммігрантів в Україні становить 5,3 млн. [2].

Україна залишається привабливою країною через свої демократичні переконання, відсутність шовіністичних, ксенофобських та расистських настроїв. Щодо цінностей, які домінують в українському суспільстві, варто зазначити відносну толерантність населення нашої держави до іноземців. Це спричинено, з одного боку, українською історією, перебуванням нашої країни під владою інших держав, постійним контактом з іншими націями та етносами.

Однак, останні політичні події суттєво похитнули політичну привабливість України для іноземних мігрантів. Так, у 2014 р. найактуальнішою для України проблемою стало стрімке зростання внутрішньої трудової міграції, спричинене бойовими діями у Донецькій та Луганській областях. До лютого 2015 р., за даними Агентства ООН у справах біженців в Україні, кількість ВПО перевищила 1 млн. осіб, в т. ч. 490 046 осіб виїхали до інших областей України, а ще 545 613 осіб – за межі України [8]. Найбільшими приймальними регіонами стали відповідно Київська область та м. Київ, Харківська, Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська та Львівська області.

Незважаючи на суттєву міграційну динаміку, міграційна політика не була пріоритетом для українських урядів у минулому. Більше уваги питанням міграції було приділено під тиском громадськості після того, як Україна отримала План дій з лібералізації ЄС візового режиму у 2010 році, розділ якого присвячено міграції.

Історичним моментом стало підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах “політичної асоціації та економічної інтеграції” і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохопна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС [9].

Згідно зі ст. 18 Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу „існуючі можливості доступу до зайнятості для українських працівників, надані державами-членами згідно з двосторонніми договорами, мають бути збережені, а у разі можливості, – покращені” і „Рада Асоціації зобов’язується розглянути можливість надання інших більш сприятливих положень у

додаткових сферах, зокрема можливості доступу до професійного навчання, згідно з законами, умовами та процедурами, чинними у державах-членах та в ЄС, при цьому беручи до уваги ситуацію на ринку праці у державах-членах та в ЄС” [9].

Скорочення та старіння населення в країнах ЄС, наявність прихованого безробіття в Україні, проблеми працевлаштування молоді після здобуття освіти, перевищення розміру заробітної плати в 3–5 разів в країнах ЄС порівняно з Україною, і найвищими рівнями заробітної плати серед усіх країн-реципієнтів українських мігрантів, відсутність конкретних заходів в Україні, спрямованих на репатріацію українців, і натомість наявність таких заходів в іноземних країнах, політична нестабільність в Україні – фактори, які сприяють збільшенню кількості мігрантів до країн ЄС. Підписання Угоди про асоціацію України та ЄС також сприятиме збільшенню кількості трудових мігрантів та мобільності населення, зокрема внаслідок спрощення візового режиму [10].

Зважаючи на велику кількість українських мігрантів, які вже працюють в країнах ЄС, оцінка можливого збільшення потоку міграції після візової лібералізації стає важливим питанням як для України, так і для ЄС. З одного боку, подальший “відтік мізків”, недоцільне використання знань та виснаження робочої сили є небажаними потенційними тенденціями для України. З іншого боку, вища кількість українців в країнах ЄС збільшить тиск на їхні ринки праці, який вже і так є високий.

За даними опитування [11], основними ризиками подальшої міграції з України є “відтік мізків” і так звана “втрата мізків”, коли талановиті і кваліфіковані працівники зайняті на некваліфікованій роботі, що не відповідає рівню їхньої освіти або здібностям. Крім того, це призводить до виснаження робочої сили, особливо з огляду на старіння і скорочення кількості населення України. З іншого боку, міграція послаблює соціальну та економічну напруженість, оскільки вона сприяє зниженню рівня бідності та безробіття. Водночас вона підтримує платіжний баланс і економічне зростання завдяки грошовим переказам, які насамперед, витрачаються на споживання. Проте, позитивний вплив міграції на розвиток бізнесу залишається доволі низьким через несприятливий бізнес-клімат.

Поточна політична нестабільність в Україні збільшили побоювання, що міграційні потоки можуть надалі збільшитись, якщо безпеку в країні не зможуть відновити в найближчому майбутньому. Водночас поточні тенденції ілюструють радше збільшення внутрішньої міграції, за якої люди зі Сходу і Півдня України мігрують в центральні та західні області. Однак в довгостроковому періоді за умови подальших протистоянь на Сході України та проблемних стосунків з Росією можна очікувати прискорення зовнішньої міграції. В січні–червні 2014 року близько 600 українців попросили притулок в Польщі, з яких близько 50 осіб прибули з Криму після його анексії Росією. Це ілюструє різкий, але не драматичний притік. Можна припустити, що головні напрями міграції для українців не зміняться. Особи зі Сходу та Півдня України, ймовірно, мігруватимуть переважно в Росію, тоді як із Заходу України надаватимуть перевагу країнам ЄС.

Скасування візового режиму для короткострокових подорожей українців до ЄС не вважають таким, що призведе до різкого збільшення числа українських емігрантів. Більшість експертів [11] очікують на помірне зростання міграційних потоків після лібералізації візового режиму. Циркулярна міграція, найвірогідніше, збільшиться через спрощення процедури в’їзду до країн ЄС. Міграція може “помолодшати” за рахунок збільшення частки української молоді, яка їде на навчання до країн ЄС, що відкриє для неї доступ на ринок праці інших країн. Кількість мігрантів може збільшитися певною мірою після лібералізації візового режиму у зв’язку з легалізацією трудових мігрантів, які вже працюють в ЄС, а також воз’єднанням сімей. Водночас, міграційний прогноз вказує на те, що міграційні потоки певною мірою зменшаться після 2026–2028 рр., що також може призвести до зменшення кількості мігрантів. Це вимагає від українського уряду проведення економічних і соціальних реформ, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку в країні.

Тим не менш, міграційні потоки можуть зрости більше, ніж очікується, якщо напружені політичні стосунки з Росією загострюватимуться і в разі ескалації конфлікту в східних регіонах України та його поширення на інші регіони країни. В такому випадку можна очікувати на зростання кількості осіб, які проситимуть про надання притулку. Росія і країни ЄС залишатимуться основними країнами призначення для українських мігрантів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблему зайнятості в Україні не можна вирішувати у відриві від загальносвітових процесів на ринку праці. Входження України у світовий ринок може пом'якшити вплив безробіття в ній, а обмін трудовими ресурсами України з іншими країнами світу може стати ефективним способом підйому країни до рівня найрозвиненіших країн світу. Однак приєднання до світового ринку праці потребує подолання свого роду “бар'єру входження”, щоб зробити українських працівників конкурентоспроможними на світовому ринку праці. Але для цього доведеться сформувати повноцінний ринок праці в межах самої країни, який забезпечить необхідну мобільність робочої сили. При цьому необхідно враховувати особливості впливу на ці процеси євроінтеграційних процесів в Україні.

1. Заклетка О. Трудова еміграція як умова розвитку міжнародного ринку праці / О. Заклетка, В. Юрченко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 4. – С. 9–20. 2. Бачинська М. В. Фактори міграційного притягування в контексті соціокультурологічного розвитку регіону / М. В. Бачинська, Г. П. С'єдіна // Молодий вчений, № 3 (18). – 2015. – С. 22–26. 3. Рудницька М. Міграція в Україні як індикатор соціальних змін / М. Рудницька // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 205–210. 4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Звіт щодо методології організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт, 2013. – С. 98. 6. Україна – лідер грошових переказів від мігрантів в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/06/16/7071370/?attempt=1>. 7. У пошуках притулку в Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/u-poshukakh-prytulku-v-evropeiskomu-soyuzi>. 8. З Донбасу вже втік майже мільйон українців // Українська правда. – 29.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/11/29/7045841>. 9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmi.gov.ua/kmi/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf. 10. Малиновська О. А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська // Стратегічні пріоритети. – № 3(28). – 2013. – С. 138–146. 11. Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2013/visegrad_b/210x297_184pp_IER_Research_v3.pdf.